(معرفی کتاب)

روایت مهدی تهرانی از تاریخ

حسین نوش‌آذر
شنبه ۱۹ آبان ۱۳۸۰

چهره‌ها و گفته‌ها
گفت‌وگوهای حسین مهری با مهدی خانبابا تهرانی
ناشر: بزرگترین مرکز پخش کتاب
چاپ اول: ژانویه ۲۰۰۰

چهره‌ها و گفته‌ها مجموعه‌ای است از هجده گفتگوی حسین مهری در رادیو صدای ایران، مرکز لس‌آنجلس با مهدی خانبابا تهرانی. این گفتگوها بر اساس توالی زمانی تنظیم شده‌اند. اولین گفتگو در تاریخ ۲۲ ماه مه ۱۹۹۷ و آخرین گفتگو در تاریخ ۱۲ دسامبر ۱۹۹۸ انجام گرفته است. گفتگوها پیرامون تحولات سیاسی و اجتماعی میهن‌مان از بدو هفتمین دور انتخابات ریاست جمهوری تا قتل زنده‌یاد محمد مختاری است. این کتاب مقدمه‌ای هم بر پیشانی خود دارد به قلم گفتگوگر، حسین مهری. او درباره مهدی خانبابا تهرانی می‌نویسد:

"مهدی تهرانی آن جا که شارح رویدادهاست، از بی‌غرضی کم نمی‌آورد و آن جا که در نقش تحلیل‌گر ابهام‌ها و ایهام‌ها پدیدار می‌شود، از انصاف دور نمی‌ماند و به عنوان منتقد با لحنی گرم و گیرا، خلاقیت انتقادی در خور ستایشی را آشکار می‌کند که گامی است در راه‌گشایی و مسیرنمایی."

مهدی خانبابا تهرانی در جنبش چپ ایران نامی آشناست و سال‌ها پیش کتابی به نام "نگاهی از درون به جنبش چپ ایران" که حاصل گفتگوی حمید شوکت با مهدی خانبابا تهرانی است از او منتشر شد و پس از مدتی همه نسخه‌های آن فروش رفت و اکنون نایاب است.

در بررسی "چهره‌ها و گفته‌ها" همچون آن کتاب دیگر: "نگاهی از درون..." صرف‌نظر از درستی و نادرستی نظرات خانبابا تهرانی، دو ویژگی به چشم می‌آید: هر دو این آثار به شکل گفتگو منتشر شده است و در هر دو اثر مهدی خانبابا تهرانی در سه نقش تاریخ‌نگار، مفسر و منتقد ظاهر می‌شود. در فرهنگ سیاسی ایران و در قلمرو تاریخ اجتماعی یکصد سال اخیر این امر تازگی دارد.

تا پیش از انقلاب بهمن به دلیل نبود مطبوعات مستقل با وظیفه مهم اطلاع‌رسانی و به دلیل محدودیت‌هایی که به تاریخ‌نگاران تحمیل می‌شد، ما ناچار بودیم از منظر ادبیات داستانی و شعر به تاریخ اجتماعی و سیاسی میهن‌مان بنگریم. این امر نوعی زبان مبتنی بر نشانه‌ها را به تفاسیر و تحلیل‌های سیاسی تحمیل کرد که به دلیل بار عاطفی واژه‌هایش، بیشتر به کار تهییج توده‌ها می‌آمد تا تحلیل روشن و مبتنی بر داده‌های مشخص از تحولات سیاسی و اجتماعی روز. در یک نگاه: این زبان از نظر لحن یا پرخاشگر بود و از خشم نشان داشت و یا این‌که از پس هر شکستی با اندوه و دریغ توام بود.

با پیدایش مطبوعات مستقل، به رغم محدودیت‌ها و تضعیقاتی که هر روز شاهد آن هستیم، ظاهرا" فرهنگ سیاسی معاصر راه خود را از زبان و لحن ادبی جدا می‌کند. خشم و اندوه و اصولا عاطفه جای خود را به استدلال‌های روشن می‌دهد و در نتیجه بی‌پرده‌گویی و عریان‌نویسی مبتنی بر شواهد و داده‌ها و عینیات در مقالات و تحلیل‌ها بیش از پیش نمود می‌یابد.

چهره‌ها و گفته‌ها از نظر زبان و لحن و نوع استدلال‌ها از این قلمرو می‌آید و بنابراین در یک مفهوم وسیع نمایانگر ذهنیت جدیدی است که از بازنگری گذشته منتج شده است. در این رهگذر با عنایت به پراکندگی ایرانیان مقیم خارج از کشور "گفتگو" در کنار شکل‌های رایج‌تر مانند مقاله، رساله و آثار پژوهشی به عنوان قالبی برای طرح برخی

نظرات کارآمد است. "گفتگو" که به قلمرو فرهنگ شفاهی تعلق دارد، در اینجا کتبی می‌شود و کشش و کوشش میان گفتگوگر و گفتگوشونده جایگزین چالش‌های ذهنی نویسنده با خود و با موضوع می‌شود و در مجموع فردیت صاحب‌نظر در عریان‌گویی بیشتر به چشم می‌آید. به این دلیل در این کتاب سه نقش: تاریخ‌نگار، مفسر و منتقد را که گفتگوگر برای مهدی خانبابا تهرانی قایل است، به سختی می‌توان از یکدیگر تفکیک کرد. در نقل عریان تاریخ به روایت مهدی خانبابا تهرانی، داستان تاریخ، تفسیر داستان و نقد داستان به هم می‌آمیزد که در غایت روایت به آینه روزگار ما تبدیل شود.